

**COMERȚUL TRANSILVĂNEAN AL CLUJULUI
DIN PRIMA JUMĂTATE A SEC. XVII
ÎN REGISTRELE VAMALE (II)**

Cea de a doua categorie a mărfurilor scoase din orașul Cluj prin oficiul de tricesimă o constituie aceea a *produselor legate*, într-un fel sau altul, de *economia rurală, de lucrarea pământului*. Am inclus în această categorie, pe lângă *produsele agricole* propriu-zise, și *animalele* trecute prin oficiul vamal, precum și o grupă de produse constând din *coloniale* (șofran, piper și pește sărat), care, deși nu sînt rod al producției agricole transilvănene, constituie în ultimă instanță articole de consum alimentară și, cel puțin pe planul schimbului intern de mărfuri, deservesc necesități de consum similare celor satisfăcute prin producția agricolă.

Iată cum se prezintă situația valorică a acestei categorii în comerțul transilvănian al orașului Cluj:

Tabelul IV

Denumirea mărfii	Valoarea vamală (fl, d)	Valoarea comercială (fl, d)
Animale (boi și cai)	123, 10	3063, 00
Miere, mied și produse din miere	92, 65 1/2	2734, 52
Săpun	44, 15 1/2	1324, 71
Rachiu	24, 77 1/2	743, 20 1/2
Caș, brînză	21, 19	536, 25
Orez, arpacaș, păstăioase	14, 56 1/2	436, 09
Vin	11, 15	334, 50
Fructe	10, 95	328, 05
Grîu	8, 04	241, 20
Coloniale	5, 45 1/2	170, 80 1/2
Seu	2, 72	81, 60
Slănină	1, 08	32, 60
Pîine, cozonac	0, 73	23, 00
Ulei de in	0, 60	20, 00
Păină	0, 25	7, 50
Unt	0, 15	4, 50
Usturoi	0, 06	2, 00
Total	361, 62 1/2	10083,53

Trebuie menționat că această situație valorică nu coincide întotdeauna cu situația frecvenței în schimbul de mărfuri a produselor respective. Dacă valoric predomină transporturile de animale, numărul cazurilor de transport al acestora nu este cel mai ridicat. Desigur că tricesima și prețul pe piață al vitelor de jug și al cailor duși de la Cluj în alte piețe autohtone reflectă nu numai marea cău-

tare de care se bucurau aceste animale, dar și ridicata lor valoare intrinsecă. În schimb, pozițiile de transport al unor produse agricole sau, în general, de economie rurală cum sînt mierea, miedul, săpunul, sau băuturile spirtoase (rachiul, vinul), plantele agricole (grîul, arpacașul etc.) menționează achitarea unor taxe vamale mai modeste. Circulația comercială a acestora este însă, se poate afirma, continuă, în perioada studiată⁷¹.

Cum se repartiza circulația comercială a produselor economiei rurale pe localitățile și, în general, punctele comerciale transilvănene? Răspunzînd la această întrebare, constatăm că între valoarea vamală și comercială a mărfurilor transportate într-o localitate și numărul (deci varietatea) sortimentelor de mărfuri nu există un raport direct. Dacă din punct de vedere valoric orașul Carei deține primul loc (valoarea vamală a mărfurilor duse la Carei însumează 140 florini și 55 dinari, valoarea comercială corespunzătoare este de 3518 florini și 63 dinari), în schimb la Oradea, care urmează Careiului, cu valoarea vamală de 112 florini și 38 dinari, respectiv valoarea comercială de 3285 florini și 66½ dinari, sînt transportate mult mai multe feluri de mărfuri din categoria celor rurale: 17 sortimente, față de 9 cîte sînt duse înspre Carei. Baia Mare, care ocupă locul al treilea ca valoare a produselor (79 florini și 72 dinari, respectiv 2383 florini și 08½ dinari), primea din direcția Cluj 7 feluri de mărfuri rurale, față de 9 feluri de produse cîte s-au îndreptat în direcția Sălajului (acestea din urmă ridicîndu-se la valoarea de 15 florini și 66 dinari, respectiv 497 florini și 30 dinari), iar la Satu Mare valoarea produselor aduse acolo de la Cluj, de 12 florini și 70 dinari, respectiv 381 florini, se repartizează pe numai 2 feluri de mărfuri. Tășnadul (1 sortiment în valoare de 35 dinari, respectiv 11 florini) și Crasna (2 sortimente însumînd 26½ dinari, respectiv 6 florini și 85 dinari) încheie șirul repartizării numerice și valorice a produselor taxate la Cluj în acele direcții. Decalajele se explică prin valoarea relativ ridicată a unor sortimente. Astfel, prioritatea orașului Carei se datorește volumului și valorii ridicate a transporturilor de vite și cai; la fel, în cazul orașului Baia Mare trăgeau greu în cumpănă cantitățile și valoarea săpunului adus de la Cluj, pe cînd la Satu Mare o poziție relativ mai importantă o constituia rachiul (vezi tabelul V).

Luînd ca bază frecvența și valoarea vamală ridicată a transportului unora dintre produsele economiei rurale în interiorul Transilvaniei, se poate afirma că parte din ele vor fi servit unor scopuri de tranzit, majoritatea însă satisfăceau necesități locale. Prin cantitatea remarcabilă și valoarea vamală mult mai mare decît a altor produse, se poate aprecia că din rîndul mărfurilor care, prin anumiți intermediari, luau din orașele Transilvaniei drumul centrelor comerciale din Slovacia și Polonia, făceau parte în primul rînd animalele (vite, cai) duse de la Cluj la Carei și Oradea; apoi, mierea, miedul și produsele din miere, îndreptate în special înspre Oradea, Baia Mare și Carei; săpunul dus la Baia Mare și, eventual, cașul și brînză transportate la Oradea, Carei, mai puțin la Baia Mare și în Sălaj; în sfîrșit, rachiul și vinul, din care cantități mai mari se îndreptau înspre Carei și Oradea. De altfel, se știe că o serie de articole comerciale apar-

⁷¹ Pentru repartizarea numerică a cazurilor de scoatere din Cluj a mărfurilor datorate economiei rurale vezi lucrarea noastră *Produse agricole la vama Clujului în prima jumătate a secolului XVII*, în *Terra nostra*, III, 1973, p. 350—351, 354.

Tabelul V

Produse ale economiei rurale taxate la Cluj cu destinație transilvăneană (1599–1637)

Produsul	Destinația și valoarea vamală (fl, d)						
	Oradea	Carei	Baia Mare	Sălaj	Satu Mare	Tășnad	Crasna
Vite	24,50	71,60	—	—	—	—	—
Cai	—	27,00	—	—	—	—	—
Griu	3,95	—	2,19	1,90	—	—	—
Arpacas, păstăioase	4,48 ½	5,12 ½	4,95 ½	—	—	—	—
Miere, mied, pogăci cu miere	46,85	17,39 ½	21,08 ½	2,97 ½	4,00	0,35	—
Rachiu	2,72 ½	10,60	—	2,75	8,70	—	—
Vin	8,90	—	—	2,25	—	—	—
Ulei de in	0,60	—	—	—	—	—	—
Unt	0,15	—	—	—	—	—	—
Caș, brinză	8,69 ½	7,44 ½	2,52	2,38 ½	—	—	0,14 ½
Usturoi	0,06	—	—	—	—	—	—
Fructe	5,18 ½	0,56 ½	5,20	—	—	—	—
Slănină	—	0,18	0,90	—	—	—	—
Făină	0,25	—	—	—	—	—	—
Pline, cozonac	0,73	—	—	—	—	—	—
Săpun	0,28 ½	0,64	42,87	0,24	—	—	0,12
Seu	2,72	—	—	—	—	—	—
Șofran	1,92	—	—	0,80	—	—	—
Piper	—	—	—	2,00	—	—	—
Pește sărat	0,37 ½	—	—	0,36	—	—	—
Total	112,38	140,55	79,72	15,66	12,70	0,35	0,26 ½

ținând economiei rurale își găseau în permanență cumpărători în Transilvania, care vehiculau mai departe mărfurile acestea. Negustorii de vite din Slovacia de sud-vest cumpărau de regulă, la sfîrșitul sec. XVI și în prima jumătate a sec. XVII, de la confrății lor transilvăneni, vitele puse în vânzare⁷². La fel de căutate erau și mierea transilvană și, după toate aparențele, săpunul, care la Baia Mare va fi fost cumpărat și el de negustori slovaci și dus mai departe.

Categoriile de mărfuri analizate constituie principalele domenii ale scoaterii de mărfuri din Cluj în alte pieți de desfacere de pe teritoriul Transilvaniei. Pe lîngă ele, categoria de articole care trebuie amintită în primul rînd este aceea a *produselor de mercerie*. Frecvența transportului articolelor de mercerie este mare. Mai cu seamă nasturii de diferite feluri, îmbrăcați în mătase, șnururile, firele de bumbac, de felurite culori, batistele, cordoanele confecționate din ață sau păr de cămilă, bordurile de postav sau de bumbac, dantelele din bumbac, copciile, șorțurile, diademele din țesături, precum și alte mărunțișuri formează aproape cotidian obiectul taxării la Cluj. Unele din ele sînt de proveniență de-

⁷² Vezi P. Horváth, *Die Viehausfuhr aus der Südwest-Slowakei in die europäischen, österreichischen und böhmischen Länder während des fünfzehnjährigen Krieges*, în *Der Aussenhandel Ostmitteleuropas 1450—1650*, p. 512.

clarat sudică: astfel este ața turcească⁷³; proveniența sudică a altora nici nu se mai specifică (așa sint, de pildă, firele de bumbac de diverse culori: albastre, roșii etc.). Dar multe articole de mercurie vor fi fost de producție transilvăneană. În afară de Oradea și Baia Mare (direcții înspre care se taxează cele mai multe mărfuri de această natură), ele sînt găsite și ca fiind îndreptate înspre Carei, Sălaj, Jibou.

La Cluj au mai fost trecute prin oficiul vamal și unele *materii prime*. Mai puțin frecvent întîlnim menționate *metalele* (numai fier dus la Oradea, fier de Trascău transportat la Baia Mare; taxa lor vamală totală este de 1 florin și 86 dinari, corespunzînd valorii comerciale de 46 florini). Mult mai adeseori este înscrisă în registre taxarea *sării*. Din valoarea vamală totală a acestei mărfi, de 15 florini și 76 dinari — valoarea ei comercială fiind de 472 florini și 80 dinari —, cea mai mare parte revine sării duse la Carei (15 florini și 63 dinari, respectiv 468 florini și 90 dinari), unde ea își găsea o bună piață de desfacere, atît pentru consumul intern, cit și, mai ales, pentru cel extern.

Chimicalele taxate la Cluj (valoarea vamală: 7 florini și 41 dinari, valoarea comercială: 222 florini și 50 dinari) au destinația: Oradea, Carei și Baia Mare. În toate trei localitățile se transporta alaun. Transporturile acestea nu semnifică o aprovizionare sistematică a menționatei localități cu chimicalele necesare, nici prin felul produsului, nici prin frecvența cazurilor (care sînt doar ocazionale). Vom vedea că în acest domeniu aducerea de produse la Cluj este mult mai consistentă și varietățile sînt mult mai mari.

Un caz singular de scoatere de marfă din Cluj îl constituie *praful de pușcă* cu costul de 6 florini, taxat cu 18 dinari, transportat în Sălaj în anul 1599⁷⁴.

În afară de categoriile enumerate, se mai înregistrează fie diferite produse de categorii deosebite taxate împreună la aceleași poziții⁷⁵, fie produse neprecizate de către înregistratori („mărunțișuri“, „marfă turcească“, „unele și altele“). Asemenea cazuri găsim la unele transporturi îndreptate înspre Baia Mare, Oradea și Carei. Suma taxei vamale aplicate în cazul acestei categorii ce nu se poate — așadar — încadra în nici una din cele despre care am tratat pînă acum, se ridică la 32 florini și 49 dinari, respectiva valoare comercială fiind de 881 florini și 50¹/₂ dinari. Desigur, și în privința acestor mărfuri este valabilă constatarea despre caracterul lor, în parte, de articole de consum intern, în parte de produse tranzitate dincolo de granițele Transilvaniei.

*

Imaginea de ansamblu a *intrării mărfurilor în orașul Cluj*, prin oficiul vamal de tricesimă, este mai sărăcăcioasă, decît cea din domeniul scoaterii de mărfuri din Cluj. Cazurile sînt mai reduse ca număr, valoarea vamală, deci și cea comercială totală este mai mică, sortimentele sînt mai puțin variate.

⁷³ De pildă, dintre stocurile taxate în direcția Baia Mare, SOC, 19, VII, p. 80 (24 mai 1633); etc.

⁷⁴ SOC, 8, XIV, p. 13 (16 aprilie 1599).

⁷⁵ De exemplu, la 14 martie 1612 se transportă la Baia Mare sticlă și pogăci cu miere, taxate împreună cu 27 dinari; etc.

Mărfurile aduse la Cluj prezintă următoarea situație a valorii vamale și comerciale, precum și a proporției pe care o are fiecare categorie de mărfuri în ansamblul intrării mărfurilor în localitate:

Tabelul VI

Categoria	Valoarea vamală (fl, d)	Valoarea comercială (fl, d)	Procentajul din totalul mărf. intrate
Materii prime	100, 44 ½	2995, 12 ½	32,80%
Produse ale economiei rurale	7, 60 ½	228, 20	1,80%
Produse meșteșugărești	134, 20	3967, 96	43,80%
Chimicale	49, 28	1478, 45	16,00%
Articole de mercurie	13, 73 ½	412, 70 ½	4,50%
Prod. de diverse categorii taxate împreună; nedeterminate	3, 43 ½	114, 50	1,10%
Total prod. intrate în Cluj	308, 70	9196, 94	100,00%

Deși categoriile mari ale produselor comercializate la Cluj, făcând parte din transporturi aduse din alte locuri transilvane, coincid cu categoriile de mărfuri scoase din orașul Cluj, observăm că ponderea lor în ansamblul intratelor diferă de cea existentă în cadrul produselor scoase din oraș. Categoriile de mărfuri cu cea mai largă circulație înspre Cluj și având cea mai ridicată valoare se dovedesc a fi în primul rând variatele produse meșteșugărești, urmate de materiile prime (constind numai din metale) și de chimicale. Mult mai redusă este aducerea la Cluj a articolelor de mercurie, iar produsele agricole și animale vin în cantități și cu valori neînsemnate, mai ales în comparație cu ponderea lor considerabilă în traficul comercial desfășurat în sens geografic invers.

În cazul *produselor meșteșugărești* (valoarea vamală percepută la Cluj pentru acestea fiind de 134 florini și 20 dinari, iar cea comercială de 3967 florini și 96 dinari), distingem mai puține sortimente, decât la categoria similară de mărfuri scoase din Cluj. Precumpănesc, cantitativ și valoric, *postavurile*, *țesăturile* și *produsele confecționate din țesături de lână*: păturile și pălăriile. Înregistrările specifică proveniența acestor mărfuri. În afară de sortimente de proveniență autohtonă, cum sînt „pinza de casă” (*házi vaznott*) adusă de la Carei sau Baia Mare⁷⁶, se aduc deseori pinzeturi, țesături fine, postav, din Slovacia și chiar din Polonia. De la Carei se aduce giulgiu din Bardejov, giulgiu polonez⁷⁷; de la Oradea, în afară de acestea, și pînză poloneză⁷⁸; de la Baia Mare și Satu Mare, pe lângă altele, și giulgiu sau pînză de Silezia⁷⁹. Postavuri intră mai puține, de la Oradea și îndeosebi din Carei: postav de Jihlava, de Kersey (karasia), de

⁷⁶ SOC, 19, XI, fasc. 1, p. 9 (6 iunie 1634 — de la Carei); SOC, 18 b, IV, p. 26 (7 iunie 1630 — de la Baia Mare).

⁷⁷ SOC, 19, VII, p. 102 (19 septembrie 1633); etc.

⁷⁸ Ca, de pildă, în ziua de 26 august 1612 (SOC, 13 a, VI, p. 30).

⁷⁹ SOC, 18 b, IV, p. 26 (un transport de la Baia Mare în 7 iunie 1630); SOC, 12 b, VIII, p. 3 (la 3 martie 1611, se aduce de la Satu Mare, printre altele, „pînză de Silezia”); etc.

Wroclaw, de Tišnov (*kisnicer*), aduse de la Carei⁸⁰, postav de Opava, intrat din Oradea⁸¹. Într-un caz se taxează catifea de rînd (*keoz barsontt*) adusă la Cluj din Carei⁸². Pălării se aduc în cantități destul de mari, mai cu seamă din Carei și din Baia Mare, dar și din Satu Mare și Oradea. Menționată sau nu, proveniența acestora este din Slovacia; în afară de pălării mici, pălării de rînd, pălării „duble”, se specifică pălăriile din Jihlava și Bratislava aduse de la Carei⁸³, altele din Bratislava venite de la Baia Mare⁸⁴. În sfîrșit, păturile formează și ele un sortiment de mărfuri adus în repetate rînduri, dar din altă direcție, și anume dinspre sud-est și sud față de Cluj, de la Caransebeș și din Aiud. De altfel, prezența acestor localități nu ne surprinde; ele se găseau pe ruta comercială ce lega Clujul de sudul și sud-estul european⁸⁵; poate și datorită acestui fapt, între Cluj și cele două localități amintite există legături comerciale; în cazul Aiudului, este vorba și despre permanenta intermediere pe care acest oraș o făcea între Cluj și Bistrița. În cazul înregistrărilor tricesimale pe care le analizăm, transporturile de „pături de Sebeș” din ambele localități la Cluj⁸⁶ constituie însă o expresie a legăturilor lor comerciale directe și nu de tranzit cu Clujul.

Dacă produsele din ramura meșteșugărească amintită formează stocul taxat cu cea mai ridicată valoare vamală (în total 117 florini și 49½ dinari), avînd și o corespunzătoare valoare comercială (3509 florini și 00½ dinari), mai redus este transportul produselor aparținînd grupului de meșteșuguri angajate în *prelucrarea metalelor*. Suma tricesimală de 15 florini și 97 dinari (valoarea comercială: 440 florini și 25 dinari) percepută pentru arme, unelte de fier, și alte obiecte metalice reprezintă taxarea unor asemenea transporturi aduse de la Carei și, în mică parte, de la Baia Mare. Acestora li se adaugă și un transport de articole de menaj de la Satu Mare, pentru care s-au încasat la vama Cluj doar 6 dinari (valoarea comercială: 2 florini). Numeric mai consistent este transportul unor asemenea obiecte de la Carei, fiind și cel mai variat ca sortimente. Găsim aici unelte agricole: coase și seceri⁸⁷, unelte necesare altor activități: topoare mici, tîrnăcoape⁸⁸; apoi, cuțite din Stiria⁸⁹; se mai aduc oale de aramă⁹⁰; armele menționate ca fiind aduse de la Carei sînt săbii cu accesorii necesare⁹¹, pre-

⁸⁰ SOC, 8, XIV, p. 7 (19 februarie 1599); etc.

⁸¹ SOC, 16, XI, p. 11 (la 14 iunie 1623 se taxează, printre altele, 3 valuri de postav de Opava).

⁸² SOC, 8, XIV, p. 7 (19 februarie 1599).

⁸³ 1000 pălării de Jihlava aduse la 19 februarie 1599 (SOC, 8, XIV, p. 7); 300 bucăți de pălării de Bratislava aduse în aceeași zi (ibidem, alt transport).

⁸⁴ SOC, 14 a, XXII, p. 11 (4 martie 1617).

⁸⁵ Vezi lucrarea citată a lui M. Dan — S. Goldenberg, în *Revue des études sud-est européennes*, V (1967), 1—2, p. 104.

⁸⁶ SOC, 18 b, IV, p. 81 (se taxează la 25 octombrie 1630 un transport de pături de la Caransebeș); SOC, 19, VII, p. 48—49 (două transporturi de pături de Sebeș aduse de la Caransebeș în 9 octombrie 1632); idem, p. 49 (în aceeași zi, se aduc pături de Sebeș din Aiud).

⁸⁷ De exemplu, SOC, 18 b, IV, p. 20 (20 mai 1630).

⁸⁸ Idem, p. 21 (25 mai 1630).

⁸⁹ SOC, 8, XIV, p. 7 (19 februarie 1599).

⁹⁰ De pildă, SOC, 19, VII, p. 79—80 (17 mai 1633).

⁹¹ La 5 iunie 1634 se aduc 8 legături în valoare de 24 florini, taxate cu 1 florin și 8 dinari (SOC, 19, XI, fasc. 1, p. 9).

cum și puști mari cu cremene⁹². De la Baia Mare se înregistrează un stoc de coase⁹³, iar articolul de menaj adus de la Satu Mare este ciurul⁹⁴.

Șirul produselor meșteșugărești aduse la Cluj continuă cu cele de *sticlărie*. Acestea sînt reprezentate numai de un stoc de butelii și pahare de sticlă în valoare de 10 florini, taxate cu 45 dinari⁹⁵, aduse în anul 1632 de la Carei. În sfîrșit, 3 legături de funii groase, aduse de la Aiud⁹⁶ împreună cu amintitul stoc de pături de Sebeș, marchează prezența *articolelor de funărie* printre mărfurile rezultate din activitate meșteșugărească, aduse la Cluj din alte puncte comerciale ale Transilvaniei.

Dacă aducerea la Cluj a produselor meșteșugărești aparținînd diverselor ramuri ocupă primul loc printre mărfurile taxate la intrarea lor în oraș, aceasta se datorește în primul rînd — după cum s-a putut constata — marii afliuențe de articole de import din Slovacia și Polonia spre punctele comerciale de graniță ale Transilvaniei, care transmiteau aceste articole spre marile centre comerciale din interior, unde populația și le achiziționa pentru consumul cotidian. Cea de a doua categorie importantă de mărfuri intrate, *materiile prime metalice*, erau însă necesare nemijlocit activității meșteșugărești din ramurile prelucrătoare ale metalelor (fierăria, lăcătușeria etc.), înfloritoare la Cluj în perioada analizată. Larga piață de consum de care se bucurau aceste mărfuri este evidențiată din plin de proporția ridicată pe care o ocupă ele în înregistrările tricesimale clujene. Valoarea vamală a metalelor aduse, taxate la Cluj, se ridică la suma de 100 florini și 44½ dinari; ea corespunde unei valori comerciale de 2995 florini și 12½ dinari.

Metale se aduc din Carei (valoarea vamală: 83 florini și 57 dinari; valoarea comercială: 2488 florini și 92 dinari), Baia Mare (valoarea vamală: 10 florini și 53½ dinari; valoarea comercială: 316 florini și 00½ dinari), Satu Mare (valoarea vamală: 5 florini și 80 dinari; valoarea comercială: 174 florini) și Oradea (valoarea vamală: 54 dinari; valoarea comercială: 16 florini și 20 dinari). Metalul care este marfa cea mai frecventă, adus fiind de la Carei, Baia Mare, Satu Mare și Oradea, este fierul. Înregistrările vamale informează despre o mare varietate a sortimentelor acestui metal. Se fac distincții după mărime: „fier mărunț” (*apro vasat*), „fier mijlociu” (*keozep vasat*), „fier mare (»bătrîn«)” (*eoregh vasat*); după destinație: „fier pentru săbii” (*szablia vasat*), „fier pentru osii de căruțe” (*marok vasat*). Semnificative sînt înregistrările care specifică locul de proveniență al fierului adus. Astfel, găsim taxat, ca fiind intrat de la Carei, „fier de Chetnek” sau „fier mărunț de Chetnek” (*chetneki vasatt, apro chetneki vasatt*)⁹⁷, oțel „vienez”⁹⁸; se înregistrează aducerea de „fier de Dobszovanj” (*Dob-*

⁹² 6 bucăți, aduse în 4 noiembrie 1635 și taxate cu 4 florini și 32 dinari (SOC, 20, I, p. 35).

⁹³ 90 coase taxate la 6 iunie 1636 cu 68 dinari (SOC, 20, VI, p. 6).

⁹⁴ SOC, 12 b, VIII, p. 3 (3 martie 1611).

⁹⁵ SOC, 19, VII, p. 52 (5 noiembrie 1632).

⁹⁶ SOC, 19, VII, p. 49 (9 octombrie 1632).

⁹⁷ SOC, 8, XIV, p. 7 (19 februarie 1599 — un transport conținînd 6800 bucăți); ibidem, la aceeași dată — se aduc 1000 bucăți fier mărunț de Chetnek; SOC, 18 b, IV, p. 83 (11 noiembrie 1630 — 10 bucăți de fier de Chetnek).

⁹⁸ SOC, 19, XI, fasc. 1, p. 32 (6 noiembrie 1634). Este vorba, probabil, despre oțel din Stiria, vehiculat de negustori din Silezia sau Boemia. Cf. B. Zientara, *Eisenproduktion und Eisenhandel in Polen im 16. und. 17. Jahrhundert*, în *Der Aussenhandel Ostmitteleuropas...*, p. 280.

szovanj vasatt) de la Satu Mare⁹⁹. Importul de fier din Slovacia¹⁰⁰ în Transilvania se documentează în acest fel încă o dată, uneori chiar prin specificarea expresă a localităților de proveniență, cum au fost orașele miniere slovace Chetnek și Dobszovan (probabil Dobšina-Dobschau).

De la Baia Mare, în afară de fier, se mai aduce și cositor negru, necesar meșteșugarilor turnători de cositor, care își asigurau materia primă din Viena, Cracovia, Cehia¹⁰¹.

Multe înregistrări se referă și la aducerea de *chimicale* la Cluj. Spre deosebire de situația pe care am găsit-o în cazul chimicalelor scoase din localitate, care erau transporturi destul de rare ale unui singur fel de produse (alaunul), chimicalele aduse constituiau transporturi sistematice, în primul rînd din Baia Mare (valoarea vamală: 38 florini și 19 dinari; valoarea comercială: 1145 florini și 75 dinari), apoi de la Carei (10 florini și 29 dinari, respectiv 308 florini și 70 dinari) și, mai puțin, de la Satu Mare (80 dinari; 24 florini), de diverse materiale din această categorie. Astfel, de la Baia Mare se aduce cel mai frecvent litargă¹⁰², utilizată la turnarea metalelor, precum și vitriol¹⁰³, de la Carei se înregistrează taxarea unor transporturi de salpetru¹⁰⁴, iar din Satu Mare găsim înscrisă în registre aducerea de alaun¹⁰⁵. Transporturile de chimicale se situează astfel la loc important, valoarea lor vamală însumînd 49 florini și 28 dinari, iar valoarea comercială ridicîndu-se la 1478 florini și 45 dinari.

Urmează, în ordine valorică, aducerea la Cluj a unor *articole de mercerie* (valoarea vamală: 13 florini și 73½ dinari; valoarea comercială: 412 florini și 70½ dinari). Nu prea numeroase, toate cazurile de aducere a unor asemenea mărfuri se fac de la Carei, iar felurile de sortimente denotă caracterul acestora de produse de import în Transilvania. Sînt menționate diademe din catifea, fireturi aurite, borduri negre, cordoane din Ungvár (Užgorod, azi în U.R.S.S.).

Abia după această categorie urmează taxările privind *mărfurile datorate economiei rurale*. Aici, înregistrările denotă o aducere mai mult întîmplătoare a mărfurilor respective (valoarea vamală fiind de 7 florini 60½ dinari, iar cea comercială corespunzătoare ridicîndu-se la 228 florini și 20 dinari). Astfel, din Oradea se aduce într-un rînd slănină¹⁰⁶, o dată 13 cîble de grîu¹⁰⁷, cu o singură ocazie piper¹⁰⁸, o singură dată pește sărat¹⁰⁹ și de asemenea o dată pene¹¹⁰. De la Carei se înregistrează un caz de aducere a piperului¹¹¹; castane și cuișoare se taxează cu proveniența Baia Mare¹¹²; Sălajul este prezent cu un transport de

⁹⁹ SOC, 15 b, XVIII, p. 6 (3 februarie 1622).

¹⁰⁰ S. Goldenberg, *op. cit.*, p. 68.

¹⁰¹ *Idem*, p. 83.

¹⁰² SOC, 13 b, IX, p. 22 (20 iunie 1615); etc.

¹⁰³ SOC, 16, XI, p. 11 (14 iunie 1623); etc.

¹⁰⁴ SOC, 19, VII, p. 106 (5 noiembrie 1633); etc.

¹⁰⁵ SOC, 13 a, XVI, p. 3 (19 decembrie 1612).

¹⁰⁶ SOC, 16, XI, p. 4 (29 ianuarie 1623).

¹⁰⁷ SOC, 19, VII, p. 29 (1 iulie 1632).

¹⁰⁸ *Idem*, p. 46 (16 septembrie 1632).

¹⁰⁹ SOC, 14 a, XXII, p. 5 (17 ianuarie 1617).

¹¹⁰ SOC, 15 b, XVIII, p. 25 (20 mai 1622).

¹¹¹ SOC, 18 b, IV, p. 23 (27 mai 1630).

¹¹² Două cazuri de aducere de castane, ambele din 28 noiembrie 1630 (SOC, 18 b, IV, p. 88); un caz, din 11 iunie 1633, în care se aduc 14 funți de cuișoare (SOC, 19, VII, p. 84).

piei de vacă¹¹³; în sfârșit, o înregistrare se referă la aducerea de caș din Caransebeș¹¹⁴. Chiar dacă aceste cazuri privitoare la aducerea de produse ale economiei rurale indică o proveniență a mărfurilor în cauză din afara granițelor Transilvaniei, caracterul lor sporadic nu ne dă dreptul să le interpretăm ca indicii ale unui comerț sistematic cu mărfuri agricole și animale în direcția orașului Cluj, așa cum se poate afirma în cazul produselor similare scoase din Cluj.

O ultimă categorie de produse destinate orașului Cluj, vămuite aici, este aceea a unor produse de *diferite soiuri, taxate împreună*, cu o sumă globală. (Aici am inclus și unele produse a căror natură nu am putut-o preciza). Vama acestei categorii se cifrează la 3 florini și 43 $\frac{1}{2}$ dinari, valoarea comercială corespunzând sumei de 114 florini și 50 dinari. Asemenea înregistrări se referă la stocuri aduse din orașele Baia Mare (2 florini și 55 dinari; 85 florini) și Satu Mare (88 $\frac{1}{2}$ dinari; 29 florini și 50 dinari). Din puținele înregistrări pe care le putem categorisi aici, se remarcă, în 1619, taxarea unor cuțite de rind din Polonia împreună cu ață din Cracovia, în sumă de 1 florin și 5 dinari, aduse de la Baia Mare¹¹⁵, iar dinspre Satu Mare aducerea unor săbii împreună cu tinichea, precum și, în categoria produselor neprecizate de noi, înregistrarea a 9 (bucăți?) de „Czikoltin“ (poate un sortiment de țesătură), ambele intrate în cadrul unuia și aceluiași transport de mărfuri, în anul 1622¹¹⁶.

Din această succintă trecere în revistă a mărfurilor intrate în Cluj în perioada 1599—1637 se constată că ele reprezintă, dacă nu în totalitatea lor, măcar în marea lor majoritate bunuri de consum sosite în Cluj din afara Transilvaniei, dar mijlocite de factori comerciali din alte orașe, apropiate de granițe. De multe ori, și Clujul putea să fi avut aici doar un rol de intermediar; numeroase produse vor fi luat drumul Bistriței, de unde trecerea lor în Moldova era cotidiană. La fel, o seamă de mărfuri, prin Sibiu în special, au ajuns peste Carpați în Țara Românească. Acest flux continuu a contribuit la amintita formare treptată, în sec. XVII, a pieții de desfacere unice în cele trei provincii.

4

Este greu să determinăm cu precizie locul și importanța traficului comercial intern transilvănean desfășurat prin intermediul oficiului vamal din Cluj în prima jumătate a sec. XVII. După cunoștința noastră, nu există studii analoage, care să analizeze, deci, mișcări economice identice acestuia examinate de noi. Evaluările efectuate în diverse lucrări apreciază fie valoarea traficului comercial al unui anumit fel sau al unor categorii de produse, fie că totalizează rezultatele unui an sau a puțini ani de comerț într-o zonă determinată, iar perioada la care se referă și unele și altele — în cea mai mare parte a cazurilor — este cea a secolului al XVI-lea, ale cărui probleme de valoare monetară, împrejurări politice etc. nu pot fi identificate cu condițiile existente în prima jumătate a sec. XVII. Ca să ne referim numai la un aspect: în sec. XVI, fenomenul „revoluției prețurilor“, deprecierea valorii metalului prețios, se află în prima sa fază. În perioada pe care o discutăm noi în prezentul articol, deprecierea monetară este mult mai avansată, își atinge chiar apogeul.

¹¹³ 7 piei de vacă aduse la 1 octombrie 1618 (SOC, 14 a, XXV, p. 44).

¹¹⁴ SOC, 19, VII, p. 49 (9 octombrie 1632).

¹¹⁵ SOC, 15 a, III, p. 57 (10 martie 1619).

¹¹⁶ SOC, 15 b, XVIII, p. 6 (3 februarie 1622).

Totuși, din puținele date pe care le putem utiliza spre comparație, vom încerca să aducem câteva, pentru o confruntare măcar aproximativă a comerțului transilvănean al orașului Cluj cu procese economice asemănătoare.

S. Goldenberg compară încasările vamale ale Clujului într-un singur an, 1599, cu sumele percepute de asemenea în perioade anuale sau foarte restrinse, din sec. XVI, la oficiile de vigesimă din Brașov, Sibiu, Košice. Din această comparație reiese că circuitul comercial al Clujului egala sau, uneori, depășea pe cel al orașelor menționate¹¹⁷. Pentru comerțul Brașovului dispunem acum de monografia lui R. Manolescu, care ne oferă date privind chiar o serie de perioade mai lungi ale veacului al XVI-lea. Astfel, comparînd valoarea comercială a traficului de negoț transilvănean taxat la vama Clujului între anii 1599—1637 cu cea dintr-o perioadă aproximativ egală ca durată în desfășurarea comerțului Brașovului cu Țara Românească și Moldova (1555—1596), vedem că diferențele nu sînt mari: față de suma totală de 40 782 florini și 82 dinari a valorii comerciale a mărfurilor taxate la Cluj, la Brașov valoarea comercială a traficului amintit se ridică la cca. 80 000 florini¹¹⁸. Firește, aici trebuie ținut cont de faptul că pe cînd tricesima reprezenta cca. 3% din valoarea pe piață a mărfii, vigesima (taxă vamală percepută atît la Brașov, cît și la Sibiu) constituia 5%, deci 1/20, din valoarea pe piață; așadar, pentru aceeași marfă la Cluj se percepea mai puțin, decît la Brașov. Nu e de mirare astfel că sumele brașovene, calculate în alt cod decît cele clujene, sînt mai ridicate decît acestea din urmă. Avînd în vedere și volumul foarte mare al amintitului comerț brașovean cu Țara Românească și Moldova, față de aria mai restrînsă a comerțului clujean care intră în preocuparea noastră, putem confirma pe baza datelor prezentate constatarea lui S. Goldenberg.

În ciuda caracterului lor numai orientativ, elocvente sînt și unele date privitoare la valoarea comercială a schimbului de mărfuri desfășurat de o serie de orașe din Europa centrală pe la mijlocul sec. XVI. Comparîndu-le cu suma prețului pe piață al produselor taxate la Cluj (ce-i drept, cu peste o jumătate de secol mai tîrziu și eșalonîndu-se pe o perioadă mult mai lungă, de patru decenii), vom găsi că ea depășește sumele corespunzătoare percepute la Viena (39 700 florini), Nürnberg (28 500 florini), Székesfehérvár (22 000 florini), Pesta (21 000 florini), Wrocław (14 700 florini), Debrețin (11 000 florini), trece cu mult de valorile comerciale pentru care s-au încasat taxe vamale în centre atît de importante ca Jihlava, Brno, Milano, München, Augsburg etc. și rămîne doar cu puțin în urma valorilor traficului comercial taxat la Bratislava (51 000 florini) sau Trnava (43 000 florini)¹¹⁹.

În sfîrșit, o comparație valorică luată chiar din materialul de tricesimă clujean o putem efectua între menționata valoare comercială totală a traficului intratransilvănean al Clujului și situația comerțului cu vite și produse agricole taxate la Cluj între 1599—1637, în ansamblul acestui comerț (deci și în aspectul intern, și în cel extern). Suma totală a prețului pe piață al produselor desfăcute

¹¹⁷ S. Goldenberg, *op. cit.*, p. 255—256.

¹¹⁸ R. Manolescu, *op. cit.*, p. 179.

¹¹⁹ Vezi Gy. Ember, *Ungarns Aussenhandel mit dem Westen um die Mitte des XVI. Jahrhunderts*, în *Der Aussenhandel Ostmitteleuropas...*, p. 99—101. Desigur, aici sînt valabile aceleași rezerve ca acelea pronunțate la confruntarea schimbului de mărfuri clujean cu cel de la Brașov.

în cadrul hotarelor Transilvaniei, taxate la Cluj, rămîne nu cu mult în urma prețului total al produselor de import din domeniul economiei rurale¹²⁰.

În lumina datelor comparative, comerțul intratransilvănean desfășurat prin punctul vamal Cluj apare așadar ca ținînd pasul cu comerțul celor mai dezvoltate centre nu numai din Transilvania, ci și de peste hotare, din Europa centrală și sud-vestică.

Care erau, în cadrul acestui trafic comercial de considerabilă amploare, raporturile valorice între mișcarea mărfurilor dinspre Cluj în direcția celorlalte localități și aducerea de produse la Cluj?

Reluînd cifrele totalizatoare din tabelul I, observăm că mult mai mare este valoarea vamală și comercială a produselor scoase din Cluj, decît cea a produselor intrate. Raportul dintre cele două sensuri de vehiculare a mărfurilor, exprimat în procente, se prezintă în felul următor:

Valoarea (vamală și comercială)	%
Produse scoase din Cluj	77,56%
Produse intrate în Cluj	22,44%
Total	100,00%

Reiese clar din această situație procentuală că scoaterea de produse prin vama orașului Cluj era, valoric, cu de peste trei ori mai mare, decît aducerea de produse la Cluj. Am mai amintit, la începutul articolului, factorii care au contribuit la înviorarea schimbului de mărfuri în prima jumătate a sec. XVII la Cluj: așezarea favorabilă a orașului pe unele rute comerciale importante, avîntul economic general și, în acest cadru, înflorirea activității meșteșugărești la Cluj, legăturile organice, permanente cu Țara Românească și Moldova, politica comercială a unor principii ai Transilvaniei. În mod special, ponderea mai mare a scoaterii de produse din orașul Cluj se explică prin posibilitățile pe care le avea acest oraș de a-și valorifica atît produsele meșteșugărești proprii, cît și produsele agricole, animalele, duse în celelalte puncte comerciale ale Transilvaniei, de unde mare parte din ele luau drumul centrelor comerciale din Slovacia, Polonia, Ungaria, Austria etc. Dreptul de depozit, de care Clujul beneficia din anul 1558¹²¹, a dus la consolidarea păturii negustorești locale și astfel a favorizat colectarea pe piața clujeană a unei mari cantități și varietăți de mărfuri ce puteau fi îndreptate spre alte centre negustorești. Totuși, purtătorii mărfurilor trecute prin oficiul vamal nu pot fi considerați încă exclusiv negustorii. Adeseori, meșteșugul pe care îl practică cei ce pleacă — ori vin — cu mărfuri este trecut expres în registre. Găsim astfel funari, turnători de căni, fierari, dogari etc. care își transportă propriile lor mărfuri. Chiar la aceia la care asemenea mențiuni lipsesc, ne putem da seama, dacă sînt negustori specializați, ori doar oca-

¹²⁰ Vezi Fr. Pap, *Produse agricole...*, în *Terra nostra*, III, 1973, p. 347.

¹²¹ S. Goldenberg, *op. cit.*, p. 251.

zional. Drept negustori specializați pot fi considerați cei care fac drumuri dus-întors, la intervale scurte și repetate, mai ales dacă duc cu sine mărfuri aparținând mai multor categorii, sau, eventual, cantități mai mari de articole de mercurie. Majoritatea transportă însă cu precădere produse dintr-o singură categorie sau din categorii meșteșugărești înrudite (de exemplu încălțăminte și piei, țesături și produse finite, sticlă și produse din sticlă etc.). De asemenea, crescătorii de animale sînt vinzători ai propriilor lor mărfuri. Faptul că în orașul Cluj, centru politic al Transilvaniei, încă nu s-a format o atare pătură consistentă de negustori specializați în vehicularea mărfurilor dincolo de porțile orașului și aducerea lor din afară la Cluj, faptul că activitatea comercială ce gravita în jurul Clujului nu se afla încă pe de-a întregul în mîna unei atari pătri, a făcut ca nici balanța comercială în Transilvania primei jumătăți a sec. XVII să nu poată încă deveni conștient excedentară. Constatarea o putem aplica și asupra politicii comerciale a municipalității clujene. Ceea ce însă constituie în acest domeniu un pas înainte față de situația de la finele secolului anterior (analizată de S. Goldenberg în repetat menționata lucrare), este, totuși, creșterea și consolidarea păturii negustorești. Așadar, întreaga situație pe care o oglindesc înregistrările vamale clujene analizate mărturisește *accentuarea tendinței de încheiere a unei politici comerciale de balanță activă în Transilvania*. Izvorul, fundamentul acestei tendințe îl constituie *consolidarea treptată a bazei sociale a amintitei politici economice*: pătura negustorească în treptată cristalizare și separare de cealaltă pătură consistentă a societății, meșteșugăria. În deplin acord cu același proces desfășurat în Țara Românească și Moldova, această diferențiere socială tot mai accentuată va fi un factor de prim ordin al procesului de formare a pieții comerciale unice a țărilor române. Dacă, totuși, împlinirea procesului acestuia obiectiv a mai întîrziat, fenomenul se datorește unor factori de natură subiectivă, politică, militară (ascensiunea puterii habsburgice în Transilvania, în a doua jumătate a sec. XVII).

5

Rezumăm, în încheiere, principalele constatări care reies din analiza traficului comercial transilvănean gravitînd în jurul orașului Cluj între anii 1599—1637, analiză bazată pe materialul oferit de înregistrările vamale ale oficiului de tricesimă clujean:

1. În perioada cercetată, orașul Cluj polariza activitatea comercială internă și externă (de export, import și tranzit) a două mari zone transilvănene de frontieră (de vest și de nord-vest) și a unei zone mai reduse din interior. Cele dintîi mijloceau legăturile sale cu centrul Europei, cea din urmă — cu peninsula Balcanică. Cea mai intensă este activitatea mijlocită spre — și dinspre — nord-vest; activitatea comercială cu vestul, deși diminuată în însemnătate față de secolul anterior, este în continuare susținută, iar comerțul în — și din — direcția Balcanilor este redus ca importanță.

2. Un fenomen general în comerțul intratransilvănean al orașului Cluj este creșterea intensității sale în deceniul al patrulea al secolului al XVII-lea.

3. În ansamblul perioadei în cauză, scoaterea de mărfuri depășește valoric cu de peste 3 ori aducerea de mărfuri la Cluj. Aceasta se datorește în primul rînd ponderii însemnate a transportului de produse meșteșugărești și de mărfuri din domeniul economiei rurale. În aducerea de mărfuri predomină mai ales pro-

dusele meșteșugărești din Europa centrală, precum și materiile prime metalice și chimicalele, acestea din urmă de proveniență central-europeană și în mică măsură autohtonă transilvăneană.

4. Între anii 1599—1637 încă nu se poate vorbi despre existența unei politici comerciale mercantiliste în Transilvania (adică obținerea dirijată a unei balanțe comerciale active permanente), ci doar despre accentuarea formării premiselor unei asemenea politici, despre intensificarea tendinței spre balanța comercială activă.

5. Prin relațiile comerciale permanente cu alte centre mari din Transilvania (Bistrița, Brașovul, Sibiu) mai apropiate de centrele Moldovei și Țării Românești, ca și prin concordanța procesului de diferențiere socială (cristalizarea treptată a păturii negustorești) la Cluj cu procesul similar din celelalte centre transilvănene, moldovene și din Țara Românească, orașul Cluj își intensifică în perioada cercetată participarea la fenomenul istoric al formării pieții economice unice pe teritoriul întregii noastre țări.

FRANCISC PAP

DER SIEBENBÜRGISCHE HANDEL DER STADT CLUJ VON DER ERSTE HÄLFTE DES 17. JAHRHUNDERTS IN DER ZOLLREGISTER

(II)

(Zusammenfassung)

Aufgrund einer erschöpfenden Untersuchung der Register des Dreissigstamtes von Cluj, welche für die Jahre 1599—1637 im Staatsarchiv, Filiale Cluj, aufbewahrt werden, analysiert der Verfasser die Handelsbeziehungen der Stadt Cluj mit Siebenbürgen in dem betreffenden Zeitraum.

Es werden die Richtlinien des siebenbürgischen Handels von Cluj festgestellt: nach West-, Nordwest-, Mittel- und Südsiebenbürgen. Über die ersten zwei Richtungen war Cluj mit den Wirtschaftszentren der Slowakei, Polens, Ungarns und mit Wien verbunden; die Märkte in Mittel- und Südsiebenbürgen vermittelten die Verbindung zwischen Cluj und der Balkanhalbinsel. Eine gegenseitige Abhängigkeit besteht organisch zwischen der Stadt Cluj und den rumänischen Ländern (Walachei, Moldau), sei es durch direkte Handelsbeziehungen, sei es durch die Vermittlung anderer bedeutender Handelszentren in Siebenbürgen (Bistrița, Brașov, Sibiu). Prozentuell hat den ersten Platz im Clujer Handel mit Siebenbürgen die Nordwestzone (die Städte Baia Mare, Carei, Satu Mare, Jibou, Tășnad, Crasna und die Gegend von Sălaj), gefolgt von der Westzone (die Stadt Oradea) und der Mittel-Südzone (die Städte Aiud und Caransebeș). Diese Sachlage erklärt sich dadurch, dass der Handelsverkehr über die Nordwestzone die wechselseitige Versorgung von Cluj mit den hauptsächlichlichen Zentren der Slowakei und Polens sicherte, mit denen der Handel unseres Landes besonders rege war. Die Erklärung liegt auch in der grossen Vielfalt der beiderseitigen, über die Nordwestroute beförderten Erzeugnisse. Nach 1630 wird der Handelsverkehr auch durch den politischen Faktor belebt: die Unterstützung, welche die Fürsten Siebenbürgens dem Handel mit den europäischen Ländern angedeihen liessen. Gleichzeitig werden die Handelsbeziehungen zu den rumänischen Ländern fortgesetzt und erweitert.

Durch Totalisierung der Zolldaten stellt der Verfasser den Umfang sowie den Zoll- und Handelswert des Warentausches zwischen der Stadt Cluj und Sieben-

bürgen fest (Taf. I); auch bestimmt er die zahlenmässige Verteilung der Transporte auf Jahre und Orte (Taf. II).

Bei Untersuchung der beförderten Warengattungen ergibt sich, dass zwischen 1599—1637 die Warenausfuhr aus Cluj den ersten Platz einnimmt, wogegen die Einfuhr von Waren nach Cluj zurückbleibt. Der Wert der Warenausfuhr ist mehr als dreimal so gross wie derjenige der Einfuhr.

Im Rahmen der *Warenausfuhr aus Cluj* nach anderen siebenbürgischen Ortschaften, stehen an erster Stelle die *Handwerkserzeugnisse* (besonders Lederwaren — Schuhwerk und Weberei — Kleidung), gefolgt von *landwirtschaftlichen Erzeugnissen* (Tiere, Ackerbauerzeugnisse, Nutzpflanzen), dann *Kurzwaren*, *mineralische Rohstoffe*, *Chemikalien* usw. Bei der *Wareneinfuhr* nach Cluj stehen im Vordergrund die *Handwerkserzeugnisse*, *mineralische Rohstoffe* (vor allem Eisen) und *Chemikalien*, die grösstenteils aus den Handelszentren der Slowakei und Polens gebracht wurden.

Bei einem (gewiss relativen) Vergleich zwischen dem Umfang und dem Gesamtwert des Clujer Handels mit Siebenbürgen und dem Umfang und dem Wert des Handels anderer europäischer Zentren der Zeit, ergibt sich, dass die Stadt Cluj in dieser Hinsicht das Niveau einiger der grossen Städte Mittel- und Südwesteuropas (in der Slowakei, Österreich, Ungarn, Deutschland, Italien) erreichte. Bezüglich der Handelspolitik, welche die Blüte der Handelsbeziehungen der Stadt bestimmte, erläutert der Verfasser, dass noch nicht von einer bewussten Politik der aktiven Handelsbilanz die Rede sein kann, weil — wie zu jenem Zeitpunkt auch in den rumänischen Ländern — der Absonderungsprozess spezialisierter Kaufleute als soziale Schichte, die ausschliesslich das Geschick des siebenbürgischen Handelslebens in der Hand hatte, noch nicht beendet war. Die Träger des Handels sind auch Handwerker, die ihre eigenen Waren zu Märkte bringen.

Abschliessend wird gesagt, dass durch die organische Verbindung des Clujer Handels mit den anderen bedeutenden Handelszentren Siebenbürgens (Braşov, Sibiu, Bistriţa), der Walachei und der Moldau, sowie mit der Übereinstimmung des Prozesses der sozialen Differenzierung in Cluj mit dem gleichartigen Vorgang in anderen Zentren, Cluj immer intensiver an der Bildung eines einheitlichen Marktes auf dem Gebiete unseres ganzen Landes teilnimmt.